

Конкурсна робота

на тему:

Формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування в умовах бюджетної децентралізації

Шифр 19/20-47

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми. Відповідно до Конституції України жителі села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста мають право на місцеве самоврядування, тобто самостійне вирішення питань місцевого значення. Одним з головних завдань органів місцевого самоврядування є забезпечення економічного та соціального розвитку відповідної території. Проте система місцевого самоврядування, що сформувалася в Україні не задовольняє потреб суспільства. Зважаючи на це, в 2014 році було розпочато реформу децентралізації, що мала б вирішити дану проблему. Наразі реформування місцевого самоврядування в Україні перейшло на новий етап, одним з завдань якого є створення належної ресурсної бази для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування. Зважаючи на це, дослідження фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та пошук нових джерел їх формування є актуальним.

Мета і завдання роботи. Мета роботи: дослідити фінансові можливості органів місцевого самоврядування в Україні та розробити методи щодо їх розширення.

Для досягнення окресленої мети поставлено такі завдання:

- розглянути економічну сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування;
- дослідити механізм їх формування і використання, розглянути світовий досвід;
- провести аналіз фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, дослідити їх склад та структуру;
- оцінити фінансову незалежність органів місцевого самоврядування;
- розробити шляхи збільшення обсягів власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Методи дослідження. При написанні конкурсної роботи були використані наступні методи: спостереження, аналізу, порівняння, метод моделювання, прогнозування.

Публікації. Результати конкурсної роботи апробовано на міжнародній науково-практичній конференції «Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід» та опубліковано у збірнику наукових праць (публікація «Джерела формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування»: зб. наук. праць «ΛΟΓΟΣ», Полтава : ГО «Європейська наукова платформа», 2019. Т.6. С. 23-26.)

Структура роботи. Конкурсна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 6 таблиць, 9 рисунків та 1 додаток.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1 ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	4
1.1 Економічна сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.....	4
1.2 Механізм формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.....	7
1.3 Світовий досвід формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.....	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	14
2.1 Аналіз фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та тенденції їх змін в Україні.....	14
2.2 Склад і структура фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування на прикладі Дніпропетровської області.....	17
2.3 Оцінка фінансової незалежності органів місцевого самоврядування на прикладі Дніпропетровської області.....	21
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ...24	
3.1 Шляхи підвищення рівня фінансової самостійності місцевого самоврядування.....	24
3.2 Методи збільшення обсягів власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.....	25
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

Відповідно до Конституції України жителі села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста мають право на місцеве самоврядування, тобто самостійне вирішення питань місцевого значення. Одним з головних завдань органів місцевого самоврядування є забезпечення економічного та соціального розвитку відповідної території. Проте система місцевого самоврядування, що сформувалася в Україні не задовольняє потреб суспільства. Зважаючи на це, в 2014 році було розпочато реформу децентралізації, що мала б вирішити дану проблему. Наразі реформування місцевого самоврядування в Україні перейшло на новий етап, одним з завдань якого є створення належної ресурсної бази для здійснення повноважень органів місцевого самоврядування. Зважаючи на це, дослідження фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та пошук нових джерел їх формування є актуальним.

Серед наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері місцевих фінансів належать праці: Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, В. Оутса, П. Самуельсона, А. Сміта, Дж. Стігліца, В. Танзі, С. Фішера, Дж. Хікса та інших. Питанням формування місцевих бюджетів у системі фінансово-економічного регулювання присвячені також наукові праці вітчизняних вчених: О. Василика, В. Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Луніної, І. Лютого, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. Разом з тим, важливим є активізація фінансових можливостей місцевого самоврядування шляхом використання потенціалу адміністративно-територіальних одиниць.

Мета роботи: дослідити фінансові можливості органів місцевого самоврядування в Україні та розробити методи щодо їх розширення. Завдання дослідження: розглянути економічну сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; дослідити механізм їх формування і використання, розглянути світовий досвід; провести аналіз фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, дослідити їх склад та структуру; оцінити фінансову

незалежність органів місцевого самоврядування; розробити шляхи збільшення обсягів власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

Об'єкт дослідження: фінансові ресурси місцевого самоврядування в Україні. Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування в умовах бюджетної децентралізації.

Інформаційна база дослідження: нормативно-правова база України, статистичні дані, наукові видання, звітність Департаменту фінансів Дніпропетровської обласної державної адміністрації. При написанні конкурсної роботи були використані наступні методи: спостереження, аналіз, порівняння, метод економічного моделювання, прогнозування.

РОЗДІЛ 1

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1 Економічна сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування

Відповідно до закону «Про місцеве самоврядування в Україні», місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1].

Конституція України передбачає здійснення місцевого самоврядування як безпосередньо територіальною громадою, так і через органи місцевого самоврядування (ОМС): сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст [2].

Для вирішення питань місцевого значення органам місцевого самоврядування необхідні фінансові ресурси. Згідно з Конституцією та законом «Про місцеве самоврядування в Україні», матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1,2].

На шляху до євроінтеграції Україна ще 15 липня 1997 року ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування, відповідно до якої:

- ОМС мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;

- обсяг фінансових ресурсів ОМС відповідає повноваженням, передбаченим конституцією або законом;

- принаймні частина фінансових ресурсів ОМС формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону [3].

Таким чином, законодавство України трактує фінансові ресурси органів місцевого самоврядування як рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів та інші кошти, що виступають засобами здійснення повноважень ОМС.

Звертаючись до тлумачення даного поняття провідними вітчизняними вченими, можна сказати, що науковці не мають єдиної точки зору стосовно визначення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, тому доцільно навести основні погляди та підходи до трактування даного терміну (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття фінансові ресурси ОМС

Автор	Визначення
1	2
М.О. Євдокімова [4, с. 51]	сукупність фондів коштів, що формують у процесі розподілу ВВП і направляють на економічний і соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць
Т.Г. Бондарук [5, с. 35]	економічний механізм здійснення функцій органами місцевого самоврядування усіх рівнів, який забезпечує їх господарську самостійність, служить насамперед задоволенню потреб населення певної території, створенню належних умов його життєдіяльності
Г.В.Кучер [39, с.126]	фінансова складова місцевого самоврядування, яка формується під впливом різних чинників(фіскальний перерозподіл ВВП, дотації, субсидії, трансферти)

Продовження табл. 1.1

1	2
О.М.Ніколаєва, А.С.Маглаперідзе [6, с. 29]	сукупність всіх грошових коштів, які перебувають у розпорядженні місцевих органів влади, а також підвідомчих їм підприємств комунальної власності за рахунок надходження доходів у спосіб, передбачений законодавством

Джерело: складено автором.

Узагальнюючи дані із табл. 1.1 зазначимо, що провідні вітчизняні вчені розглядають фінансові ресурси ОМС як грошові кошти які перебувають у розпорядженні ОМС, що спрямовуються на соціально-економічний розвиток відповідних територій та на забезпечення належних умов життєдіяльності населення цих територій.

Таким чином, як законодавство, так і висловлення вчених свідчать про те, що фінансові ресурси ОМС слугують забезпеченням реалізації органами місцевого самоврядування функцій, покладених на них.

Розглянемо, які функції ОМС можуть реалізовувати завдяки наявним фінансовим ресурсам. Так, функціями є основні напрями й види муніципальної діяльності щодо вирішення питань місцевого значення в межах Конституції і законів України. Діапазон функцій, які здійснюються місцевим самоврядуванням, дуже широкий. Проте серед них варто виокремити політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні функції, які, за деякими класифікаціями науковців, є одночасно і внутрішніми і зовнішніми [7, с. 108].

Виконання кожної функції ОМС потребує відповідного фінансового забезпечення, тобто фінансових ресурсів. Так, політична функція полягає у формуванні (обранні) громадянами органів місцевого самоврядування, тобто проведенні виборів, що неможливо здійснити без фінансових ресурсів. Виконання програм економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, так як і реалізації програм соціально-культурного розвитку, є одними з найважливіших завдань ОМС, та відповідно також потребують залучення

значних фінансових ресурсів. Виконання програм охорони здоров'я теж не можливе без достатнього фінансування. Чим більше фінансових ресурсів мають ОМС, відповідно, тим більше і в повнішому обсязі вони можуть їх виконувати.

В свою чергу, на обсяги фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування впливає багато чинників, головними серед яких можна визначити наступні [4, с. 52]:

- розподіл повноважень між органами державної влади і місцевим самоврядуванням;
- чинна система оподаткування: перелік податків і внесків, їхні ставки, пільги;
- організація міжбюджетних відносин і порядок надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам з державного бюджету;
- склад і фінансовий стан підприємств та інших суб'єктів господарювання, які належать до місцевого господарства.

Наведені чинники, як і функції органів місцевого самоврядування, є дуже узагальненими, тому доцільно розглянути особливості формування і використання фінансових ресурсів ОМС в Україні.

1.2 Механізм формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування

Відповідно до ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» планом утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування є бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) [1]. Місцеві бюджети містять надходження і витрати на виконання повноважень ОМС.

Розглянемо детальніше надходження місцевих бюджетів. Так, надходження бюджету - це доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації

державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів [8].

Доходи бюджету є основною фінансово-економічною категорією бюджетного процесу, яка характеризує вилучену й розподілену частину валового внутрішнього продукту країни [9, с. 9].

Згідно з бюджетною класифікацією доходи бюджетів поділяються на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансфери та цільові фонди [10].

Податкові надходження посідають провідне місце серед різних методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки, вони є найбільш адекватним і об'єктивним відображенням стану національної економіки. Податковими надходженнями визнаються встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

Наступною складовою є неподаткові надходження, що включають доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності та інші неподаткові надходження.

Доходи від операцій з капіталом – надходження від продажу основного капіталу, від реалізації державних запасів товарів, землі і матеріальних активів. До надходжень від продажу основного капіталу відносяться надходження коштів від реалізації безхазяйного майна, майна, що за правом спадкоємства перейшло у власність держави або територіальної громади, та скарбів, знахідок, а також валютні цінності і грошові кошти, власники яких невідомі, надходження коштів від Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, а також надходження від відчуження майна, яке належить АР Крим, і майна, що перебуває в комунальній власності [9, с. 11].

Четвертою складовою доходів місцевих бюджетів є офіційні трансфери - це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших

держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [8]. Порядок їх надання та перерахунку до місцевих бюджетів наведений в 16 главі Бюджетного кодексу.

Останньою складовою є цільові фонди. Утворення цільових фондів місцевих бюджетів відбувається відповідно до статті 68 ЗУ «Про місцеве самоврядування» на таких засадах:

1. Органи місцевого самоврядування можуть утворювати цільові фонди, які є складовою спеціального фонду відповідного місцевого бюджету.

2. Порядок формування та використання цільових фондів визначається положенням про ці фонди, що затверджується відповідною місцевою радою [1].

Таким чином, можна сказати, що фінансові ресурси ОМС є доволі диференційованими, а процес їх формування має ряд особливостей. Проте основною метою формування місцевих фінансових ресурсів є їх використання у відповідності до функцій та повноважень ОМС.

Розглянемо на що органи місцевого самоврядування можуть витратити фінансові ресурси. Так, відповідно до БКУ витрати бюджету – це видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. В свою чергу видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [8].

Чинним законодавством, зокрема Бюджетним кодексом України, розмежовано видатки між різними видами місцевих бюджетів на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Так, всі видатки можна умовно поділити на три групи [11, с 20-21]. Перша група – це видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів. Видатки даної групи здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст, об'єднаних територіальних громад. Друга група видатків – видатки на функціонування бюджетних установ та

реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України, здійснюються з бюджетів міст республіканського, обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад. Третя група – видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах – бюджет Автономної Республіки Крим та обласні бюджети.

Цілком логічно основна роль у складі місцевих бюджетів відведена бюджетам місцевого самоврядування, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг та основних гарантованих послуг. Виняток становлять бюджети сіл та їх об'єднань, селищ та міст районного значення, які звільнені від необхідності забезпечення основних гарантованих послуг, а ці функції виконують районні бюджети. Причиною цього зазвичай є низька спроможність відповідних органів місцевого самоврядування достатньо наповнювати доходи місцевих бюджетів та ефективно використовувати кошти. Варто також зазначити, що з бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп [11, с. 20]. Повний перелік видатків, що здійснюються з місцевих бюджетів наведено в статтях 89 – 91 Бюджетного кодексу.

Стаття 74 БКУ регламентує порядок обслуговування місцевого боргу. Видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 відсотків видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування місцевого боргу. Погашення місцевого боргу, капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам, а також деякі інші витрати місцевих бюджетів відповідно до статті 71 БКУ відносяться до витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів [8].

Таким чином, фінансові ресурси ОМС в Україні утворюються за рахунок надходжень місцевих бюджетів, а їх використання направлене на забезпечення гарантованими державою послугами громадян. Проте, зважаючи на те, що

Україна наразі перебуває на шляху до повного розмежування державних функцій та функцій органів місцевого самоврядування, а також до самостійності ОМС, зокрема шляхом проведення реформи децентралізації, доцільно розглянути досвід інших країн щодо джерел наповнення та напрямів витрат місцевих бюджетів.

1.3 Світовий досвід формування і використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування

Розглядаючи світовий досвід фінансового забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування, необхідно приділити увагу досвіду країн Скандинавії – Данії, Фінляндії та Швеції, адже на міжнародному рівні організацію місцевого самоврядування в цих країнах прийнято вважати еталонною.

Загалом розглядаючи місцеве самоврядування на світовому рівні, необхідно відзначити, що на міжнародному рівні найбільшою організацією місцевого самоврядування є – Об'єднані міста та місцеві органи влади (United Cities and Local Governments (UCLG)). Місія UCLG полягає в тому, щоб виступати єдиним голосом і світовим захисником демократичного місцевого самоврядування, просувати свої цінності, цілі та інтереси шляхом співпраці між місцевими органами влади і в рамках більш широкого міжнародного співтовариства. UCLG виділяє наступні основні обов'язки місцевих органів влади:

1) послуги: постачання води, збір стічних вод та твердих відходів, громадський транспорт, вуличне освітлення, прибирання вулиць, ринки та громадські місця, громадські туалети, боротьба із забрудненням, деякі аспекти догляду за дітьми та шкільної освіти, бібліотеки та культурні заходи, деякі форми надання соціального забезпечення (як правило, спільно з вищими органами), пожежні служби та реагування на надзвичайні ситуації (як правило, спільно з вищими органами влади), реєстрація народжень і смертей, моніторинг

інфекційних захворювань, кладовища, а також, у багатьох країнах, охорона здоров'я, освіта, забезпечення житлом і підтримка порядку;

2) інфраструктура: водопровідна мережа, каналізація, системи поверхневого водовідведення, місцеві дороги, пішохідні доріжки, мости, сміттєзвалища, очищення стічних вод, автовокзали, парки, площі, спортивні спорудження, громадські місця;

3) будівлі: будівельні норми і правила, керівництво технічною експлуатацією громадських будівель, правила оренди житла;

4) міське планування: управління землекористуванням та застосування правил землекористування, плани на розширення інфраструктури;

5) інші обов'язки: місцевий економічний розвиток, туризм [12].

Тепер розглянемо детальніше в розрізі обраних країн які обов'язки і за рахунок чого виконують органи місцевого самоврядування. У Данії ОМС виконують функції в сферах початкової освіти; забезпечення догляду за дітьми та літніми людьми; інтеграції біженців та іммігрантів; захисту навколишнього середовища, збору та утилізації відходів; допомоги по безробіттю; економічного розвитку; культури і спорту; охорони здоров'я; транспорту; соціальних послуг та спеціальної освіти; сприяння бізнесу; туризму; сприяння зайнятості. Загалом видатки місцевого самоврядування в Данії знаходяться на рівні 36,5% ВВП або 64,1% загальних державних видатків та є найвищими в ЄС. Більша частина доходів муніципалітетів формується з податків (приблизно 55%), зокрема місцевого податку на доходи фізичних осіб (понад 80%). В Данії також існує складна система грантів, що включає нецільову субвенцію, часткове відшкодування виконання певних повноважень та вирівнювання. Отримання позик органами місцевого самоврядування в Данії підлягає суворому нагляду з боку держави і дозволяється лише в обмежених сферах, наприклад, інвестиції в комунальне господарство, соціальне житло або технології енергозбереження в будинках [13].

До функцій ОМС Фінляндії відносяться: охорона здоров'я; соціальні послуги; освіта; культура і дозвілля; спорт; територіальне планування;

будівництво і експлуатація технічної інфраструктури та охорона навколишнього середовища; бізнес і зайнятість; поліція. Видатки місцевого самоврядування у Фінляндії становлять 23,9% ВВП або 41% загальних державних видатків. За даними Статистичного агентства Фінляндії, трохи більше половини муніципальних доходів складають податкові надходження, більшість з яких (86%) отримуються з податку на доходи фізичних осіб. Операційні доходи становлять трохи більше 20% загальних доходів. Загальний державний грант становить трохи менше 20% доходів [13].

В Швеції ОМС наділені повноваженнями, які реалізуються згідно з принципом місцевого самоврядування та повноваженнями за спеціальним законодавством. До повноважень, які реалізуються згідно з принципом місцевого самоврядування відносяться: культура та рекреація; підтримка мережі доріг місцевого значення; благоустрій громадських парків; водопостачання, управління каналізаційними системами та переробкою побутових відходів; енергопостачання; захист довкілля. В свою чергу до повноважень за спеціальним законодавством відносяться: піклування про людей похилого віку; соціальні послуги; школи; міське планування; послуги, які надаються у надзвичайних ситуаціях; територіальне планування [14, с. 41 - 42]. Рівень видатків місцевого самоврядування у Швеції є другим найвищим у ЄС і становить 25,4% ВВП або 49% загальних державних видатків. За даними Шведської асоціації місцевих влад і регіонів, більше двох третин доходів надходить від податків, зокрема податку на доходи фізичних осіб, який мають право стягувати муніципалітети та округи/регіони. Збори і плата за послуги становлять лише 5% місцевих доходів. Загальні державні субвенції становлять близько 12% місцевих доходів, і цільові субвенції – близько 7% [13].

Таким чином, можна сказати, що механізм формування та використання фінансових ресурсів ОМС розглянутих країн та ОМС України є дуже схожим.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1 Аналіз фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та тенденції їх змін в Україні

Розглядаючи фінансові ресурси ОМС необхідно зауважити, що всі зміни в їх формуванні та використанні наразі пов'язані з реформуванням місцевого самоврядування, зокрема проведенням реформи фінансової децентралізації. В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям [Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади](#), законів [«Про співробітництво територіальних громад»](#), [«Про добровільне об'єднання територіальних громад»](#) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Головна стратегічна мета реформи – створення комфортного та безпечного середовища для життя людини в Україні – може бути досягнута шляхом побудови ефективної системи влади на всіх рівнях (громада – район – область), передачею максимально можливої кількості повноважень на найближчий до громадянина рівень – громадам. А також – створення умов для динамічного розвитку регіонів і надання якісних та доступних суспільних послуг громадянам. Ефективне місцеве самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій має супроводжуватися збільшенням ресурсної та фінансової бази. Децентралізовані повноваження мають бути забезпечені відповідним ресурсом для якісного виконання [15].

Таким чином, наразі актуально проаналізувати фінансові ресурси ОМС саме в контексті проведення фінансової децентралізації. Тому проведемо аналіз на основі методики моніторингу процесу децентралізації влади та

реформування місцевого самоврядування Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [16].

По-перше, розглянемо як змінились власні фінансові ресурси місцевого самоврядування. Так, в 2016 році до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 146,6 млрд. грн., в 2017 році обсяги надходжень зросли до 191,9 млрд. грн. або на 30,9%, а в 2018 склали 233,9 млрд. грн., що на 59,5% більше показника 2016 року (рис. 2.1).

Рис. 2.1 Динаміка власних доходів загального фонду місцевих бюджетів *Джерело: побудовано автором на основі [17-19].*

Таким чином, можна сказати, що протягом 2016 – 2018 років спостерігається поступове зростання власних доходів місцевих бюджетів. Проте для якісної оцінки зростання власних ресурсів ОМС розглянемо їх ріст у співвідношенні з ростом ВВП (рис. 2.2).

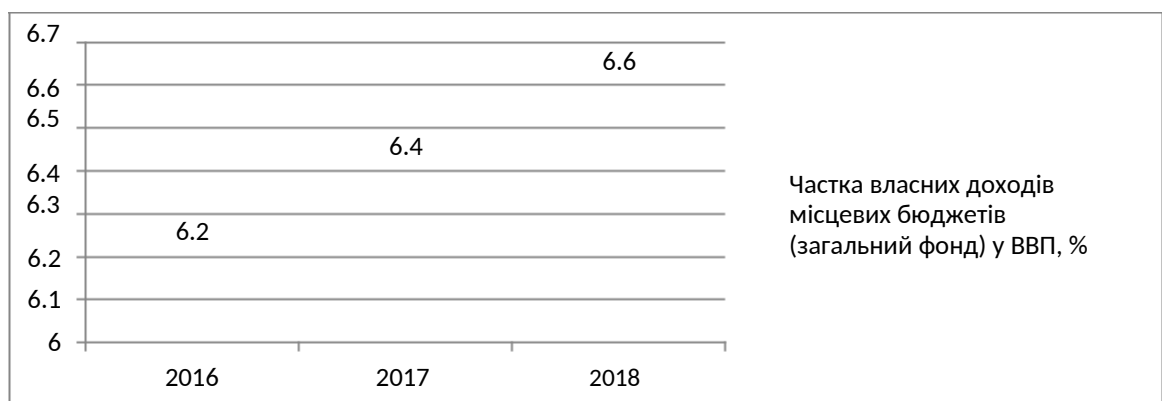

Рис. 2.2 Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП *Джерело: побудовано автором на основі [17-19], [20].*

Таким чином, можна говорити, що власні доходи місцевих бюджетів реально збільшились як у грошовому вимірі, так і у відношенні до ВВП.

Найвагомішою складовою доходів місцевих бюджетів прийнято вважати податкові надходження. Розглянемо як реформа децентралізації вплинула на обсяги саме податкових надходжень (рис. 2.3).

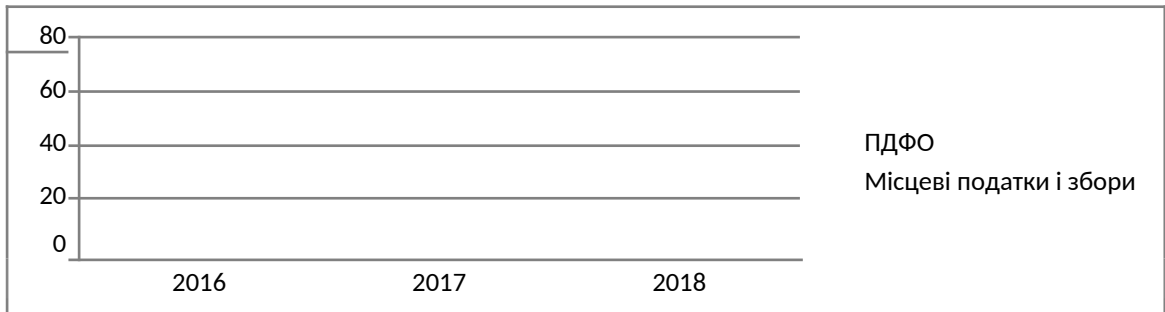

Рис. 2.3 Частка ПДФО та місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд), %

Джерело: побудовано автором на основі [17-19].

Таким чином, з рис. 2.3 можна зробити висновок, що левову частку питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів становить податок на доходи фізичних осіб, до того ж його обсяги з кожним роком збільшуються. Натомість меншу частину в питомій вазі власних доходів місцевих бюджетів становлять місцеві податки і збори, а їх аналіз в динаміці свідчить про тенденції до зменшення.

Проаналізуємо за рахунок яких місцевих податків та зборів наповнюються власні доходи місцевих бюджетів та відбувається зростання податкових надходжень, а які навпаки призводять до їх скорочення, розглянувши склад та динаміку структури податкових надходжень (рис. 2.4).

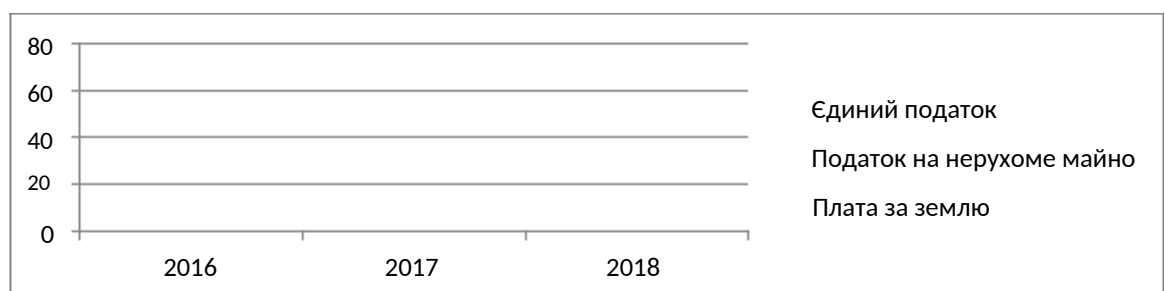

Рис. 2.4 Динаміка структури податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2016 – 2018 роках, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [17-19].

Таким чином, з рис. 2.4 видно, що всі місцеві податки та зборів мають тенденцію до росту. Найбільш помітне збільшення обсягів надходжень від єдиного податку. Проте, можна говорити, що надходження від місцевих податків та зборів зростають не так швидко як від ПДФО. Так, протягом досліджуваних трьох років обсяги надходжень від ПДФО зросли на 74,8%, в той час як від місцевих податків і зборів – на 44,8%, це пояснює зростання частки ПДФО та зменшення частки місцевих доходів та зборів в структурі власних доходів місцевих бюджетів.

Розглянуті особливості формування місцевих бюджетів в Україні є дуже узагальненими, тому для детального аналізу та оцінки фінансових ресурсів ОМС доцільно розглянути їх в межах певної адміністративно-територіальної одиниці.

2.2 Склад і структура фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування на прикладі Дніпропетровської області

Аналізуючи фінансові ресурси ОМС Дніпропетровської області необхідно зазначити, що адміністративно-територіальний устрій області представлений 22 районами, 13 містами обласного значення, 7 містами районного значення, 46 селищами міського типу, 60 селищами, 1375 селами та 62 об'єднаними територіальними громадами (ОТГ). Відповідно до адміністративно-територіального устрою система місцевого самоврядування області включає наступні органи місцевого самоврядування: 22 районні ради, 15 районних у містах рад, 13 міських (міст обласного значення) рад, 7 міських (міст районного значення) рад, 36 селищних рад та 164 сільські ради [21].

Таким чином, аналіз фінансових ресурсів ОМС Дніпропетровської області доцільно проводити в розрізі бюджетів міст, районів та ОТГ. Розглянемо динаміку виконання власних доходів загального фонду відповідних бюджетів (рис. 2.5).

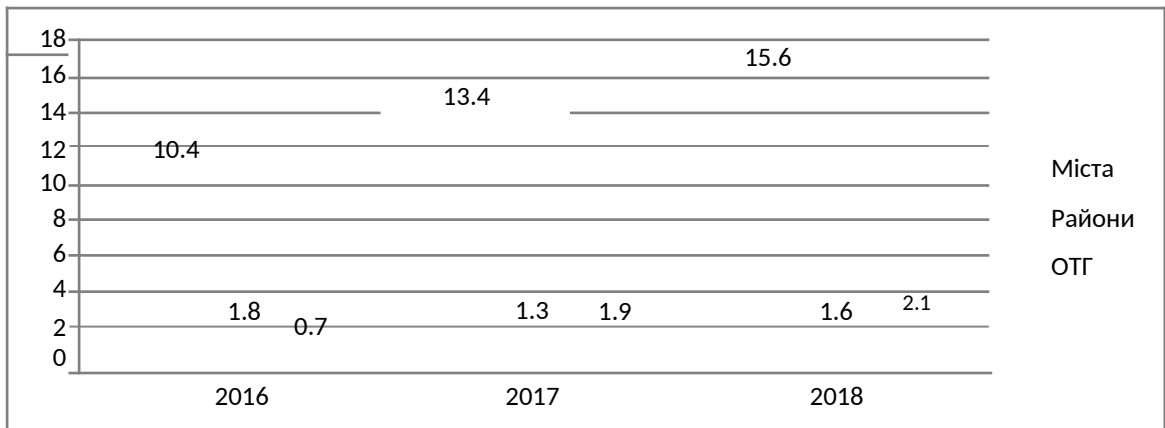

Рис. 2.5 Динаміка виконання власних доходів загального фонду бюджетів міст, районів та ОТГ, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [22-24].

Отже, найбільше фінансових ресурсів в Дніпропетровській області отримують ОМС в містах. До того ж, доходи бюджетів міст мають тенденцію до зростання, так, протягом 3х досліджуваних років їх обсяг зріс на 5,2 млрд. грн. або в 1,5 рази. Бюджети районів в 2016 році займали друге місце за концентрацією фінансових ресурсів після бюджетів міст, проте в 2017 році їх обсяг скоротився, а в 2018, не зважаючи на зростання, так і не досяг рівня 2016 року. Натомість бюджети ОТГ протягом всього досліджуваного періоду зросли втричі, що можна розглядати як позитивний результат реформи децентралізації.

Розглянемо структуру власних доходів бюджетів місцевого самоврядування, та тенденції її змін протягом 2016 - 2018 років (рис. 2.6).

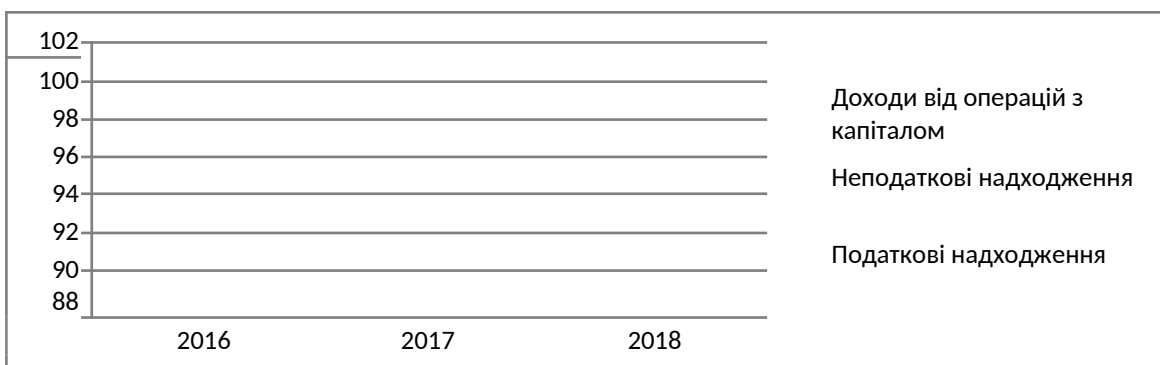

Рис. 2.6 Динаміка структури власних доходів бюджетів місцевого самоврядування

Джерело: побудовано автором на основі [22-24].

Так, основу власних доходів складають податкові надходження (понад 90% всіх власних доходів), при цьому з року в рік їх питома вага лише збільшується, неподаткові надходження навпаки скоротилися, в той час як доходи від операцій з капіталом трохи зросли.

Так як основу власних фінансових ресурсів ОМС Дніпропетровської області становлять податкові надходження, розглянемо детальніше їх структуру. Усі податкові надходження складаються з загальнодержавних податків та зборів, частка надходжень від яких закріплена за місцевими бюджетами та власне місцевими податками і зборами. Розглянемо співвідношення даних видів податків в структурі бюджетів місцевого самоврядування (рис. 2.7).

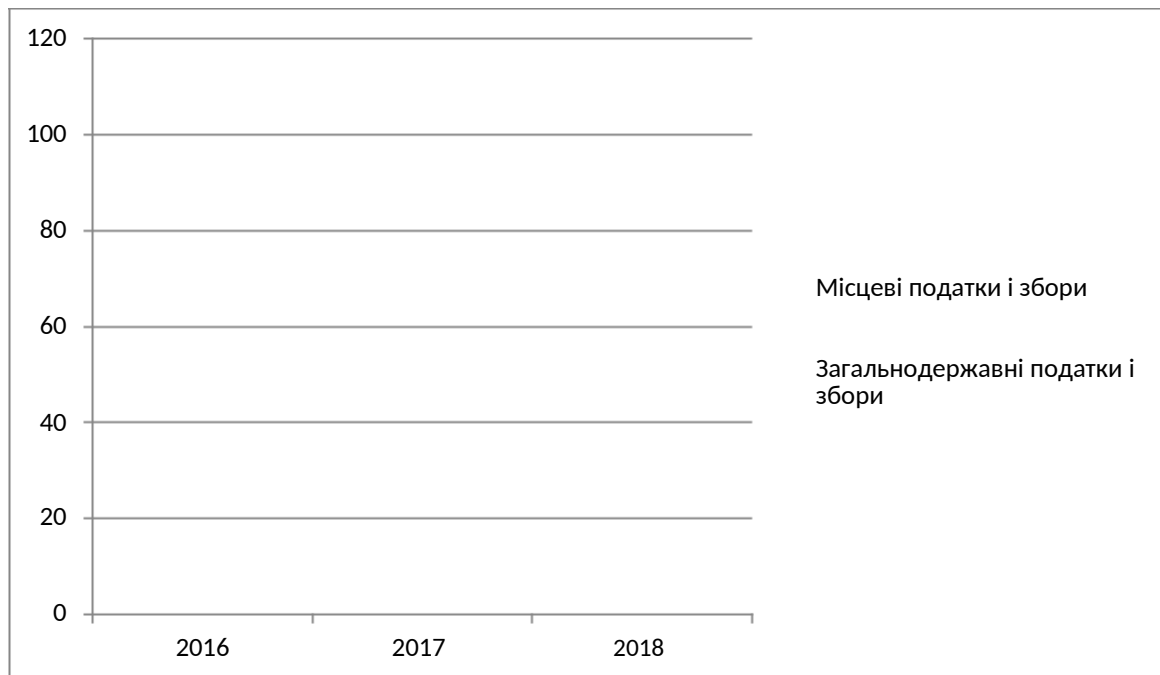

Рис. 2.7 Динаміка структури податкових надходжень бюджетів місцевого самоврядування у 2016 – 2018 роках

Джерело: побудовано автором на основі [22-24].

Так, можна говорити про те, що більшість податкових надходжень становить частина загальнодержавних податків та зборів, що зараховується до місцевих бюджетів, при чому в динаміці прослідковується збільшення їх питомої ваги. Аналізуючи саме загальнодержавні податки та збори, варто зазначити, що провідне місце серед доходів становлять надходження від ПДФО

та акцизного збору. В свою чергу серед місцевих податків і зборів переважають доходи від плати за землю та єдиного податку.

Розглянувши окремо власні доходи місцевих бюджетів, доцільно дослідити їх співвідношення з трансфертами в розрізі міст, районів та ОТГ, а також проаналізувати динаміку змін даного співвідношення (рис. 2.8). Дане дослідження буде свідчити наскільки ефективно проходить процес формування фінансових ресурсів на рівні різних органів місцевого самоврядування та наскільки різні ОМС залежать від трансфертів.

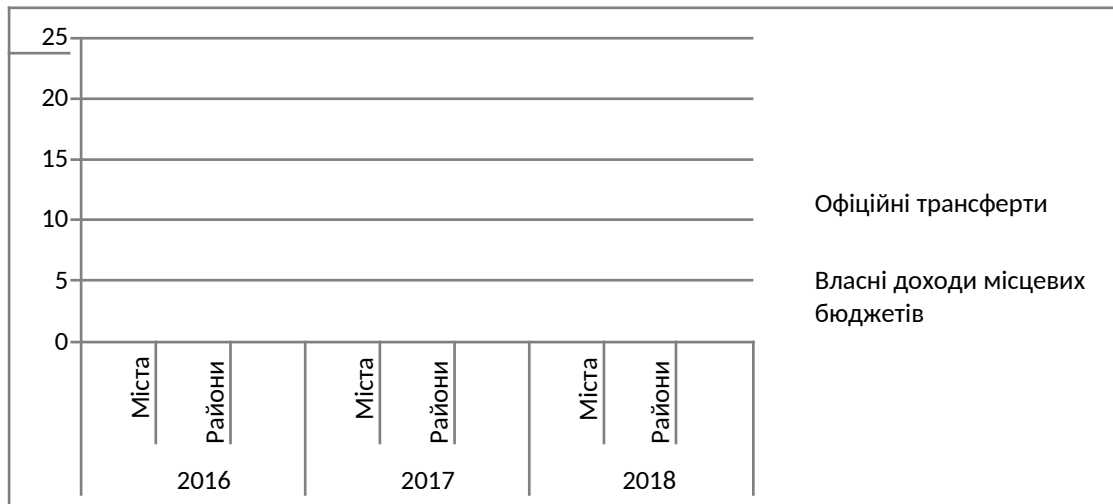

Рис. 2.8 Динаміка власних надходжень та офіційних трансфертів бюджетів місцевого самоврядування, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [22-24], [25-27].

Таким чином, можна сказати, що в бюджетах міст співвідношення між власними доходами та офіційними трансфертами становить приблизно 2:1 на користь перших. Натомість бюджети районів більшою мірою складаються саме з офіційних трансфертів. В той час як фінансові ресурси об'єднаних територіальних громад майже повністю утворюються за рахунок власних доходів бюджетів. Отже, можна казати про ефективність проведення реформи децентралізації в контексті створення ОТГ, адже наразі лише вони можуть самостійно задовольнити майже в повному обсязі фінансові потреби на здійснення місцевого самоврядування. Проте доцільно розглянути детальніше показники фінансової самостійності ОМС в Дніпропетровській області в

динаміці для дослідження впливу та виявлення наслідків фінансової децентралізації.

2.3 Оцінка фінансової незалежності органів місцевого самоврядування на прикладі Дніпропетровської області

Бюджетним кодексом України передбачено принцип самостійності бюджетної системи, відповідно до якого держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави. Самостійність бюджетів місцевого самоврядування забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів та правом місцевих рад самостійно розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети [8]. Рівень самостійності бюджетів свідчить про рівень їх фінансової стійкості, що є дуже важливим показником. Так, фінансова стійкість місцевих бюджетів – це стан місцевих бюджетів, який характеризується платоспроможністю, збалансованістю та самостійністю місцевого самоврядування, а також є необхідною умовою для забезпечення соціально-економічного розвитку територій та підвищення добробуту населення [28]. Таким чином, рівень фінансової стійкості та, зокрема, самостійності бюджетів місцевого самоврядування напряду впливає на можливості ОМС виконувати покладені на них функції.

Проведемо оцінку фінансової незалежності (самостійності) бюджетів місцевого самоврядування в Дніпропетровській області на основі таких показників: коефіцієнт бюджетної залежності, частка базової дотації у загальній

сумі трансфертів, коефіцієнт податкової самостійності та коефіцієнт стійкості дохідної бази.

Економічний зміст та формули розрахунку показників мають наступний вигляд:

- коефіцієнт бюджетної залежності відображає залежність доходів місцевих бюджетів від трансфертів та розраховується за формулою (2.1):

$$K = \frac{MT}{\text{сум}MT}, \quad (2.1)$$

де MT – міжбюджетні трансферти з державного бюджету; $БД$ – бюджетні доходи;

- частка базової дотації у загальній сумі трансфертів відображає недостатність податкоспроможності бюджету та розраховується за формулою (2.2):

$$K = \frac{MT_{бд}}{\text{сум}MT}, \quad (2.2)$$

де $MT_{бд}$ – сума базової дотації;

- коефіцієнт податкової самостійності, навпаки, відображає рівень забезпеченості доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень, показник розраховується за формулою (2.3):

$$K_{пд} = \frac{ПД}{\text{сум}ПД}, \quad (2.3)$$

де $ПД$ – податкові доходи;

- коефіцієнт стійкості дохідної бази відображає рівень власних надходжень до місцевих бюджетів та незалежність від трансфертів, розраховується за формулою (2.4):

$$K_{нд} = \frac{ПД+НД}{\text{сум}ПД+НД}, \quad (2.4)$$

де $НД$ – неподаткові доходи [29].

Результати розрахунку основних показників фінансової самостійності в розрізі бюджетів місцевого самоврядування Дніпропетровської області та їх динаміка за 2016 – 2018 роки наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Показники фінансової самостійності місцевих бюджетів в
Дніпропетровській області

Показник	Норматив	2016			2017			2018		
		Міста	Райони	ОТГ	Міста	Райони	ОТГ	Міста	Райони	ОТГ
$k_{\text{з}}$	$\leq 0,1$	0,33	0,55	0,03	0,33	0,7	0,04	0,32	0,68	0,07
$k_{\text{п}}$	$\leq 0,6$	0	0	0	0	0	0	0	0	0
$k_{\text{гпд}}$	$\geq 0,3$	0,66	0,46	0,97	0,66	0,44	0,64	0,65	0,3	0,88
$k_{\text{з}}$	$\geq 0,6$	0,67	0,45	0,97	0,67	0,3	0,96	0,68	0,32	0,93

Джерело: розраховано автором на основі [22-24], [25-27].

Розглянемо отримані результати та порівняємо їх з рекомендованими значеннями. Так, коефіцієнт бюджетної залежності не повинен перевищувати значення 0,10. З розрахунків бачимо, що даному нормативу відповідають лише бюджети ОТГ, проте їх бюджети також мають тенденцію зростання залежності від трансфертів. Натомість бюджети районів значною мірою наповнюються саме за рахунок трансфертів.

Аналізуючи частку базової дотації у загальній сумі трансфертів, бачимо, що в Дніпропетровській області вона взагалі відсутня, отже за даним показником бюджети місцевого самоврядування є самостійними. Аналіз коефіцієнту податкової самостійності свідчить про податкову самостійність усіх бюджетів місцевого самоврядування по Дніпропетровській області.

Оцінка коефіцієнту стійкості дохідної бази свідчить про стійкість дохідної бази бюджетів міст та ОТГ. Натомість значення показника за бюджетами районів значно нижче від норми.

Таким чином, наразі найбільш фінансово самостійними є ОТГ, тобто їх ОМС можуть виконувати свої функції та повноваження за рахунок власних доходів бюджетів. Також відносно фінансово самостійними є бюджети міст, проте їм притаманний значний рівень залежності від трансфертів. Бюджети районів майже за всіма показниками не є самостійними.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1 Шляхи підвищення рівня фінансової самостійності місцевого самоврядування

Основні напрями підвищення рівня фінансової самостійності місцевих бюджетів наведені в розпорядженні КМУ «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки». Серед них:

- чітке розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- збільшення власних ресурсів органів місцевого самоврядування;
- удосконалення фінансового забезпечення видаткових повноважень, які передаються державою на виконання місцевому самоврядуванню;
- запровадження середньострокового бюджетного планування та удосконалення програмно-цільового методу на місцевому рівні;
- збільшення спроможності органів місцевого самоврядування у сфері управління боргом;
- посилення фінансової прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування [30].

В свою чергу, асоціація міст України вбачає можливість збільшення фінансової самостійності місцевих бюджетів шляхом підвищення нормативу зарахування податку на доходи фізичних осіб до бюджетів міст обласного значення, міста Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад з 60% до 100% (за рахунок відповідного зменшення нормативів зарахування ПДФО до державного та обласних бюджетів). Так, з метою реалізації даних нововведень щодо перерозподілу ПДФО, 12.03.2018 до Верховної Ради України було подано проект закону «Про внесення змін до

Бюджетного кодексу України щодо стимулювання податкової відповідальності громадян» [31].

Прийняття зазначеного законопроекту дозволить забезпечити фінансову спроможність місцевих бюджетів та сприятиме більш ефективному вирішенню завдань та проблем місцевого значення. Проте, впровадження даного законопроекту не передбачає жодної альтернативи надходжень до Державного та обласних бюджетів. Отже, з затвердженням даного закону значно зменшаться надходження до Державного бюджету та обласних бюджетів, що є доволі негативним результатом. Ми вважаємо, що для збільшення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування не обов'язково вдаватися до таких радикальних змін як перерозподіл надходжень від ПДФО та підвищення ставок місцевих податків і зборів. Тому, розглянемо інші можливі способи розширення ресурсної бази місцевого самоврядування.

3.2 Методи збільшення обсягів власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування

Аналіз структури власних доходів місцевих бюджетів засвідчив, що основну їх частину становлять податкові надходження, зокрема від сплати податку на доходи фізичних осіб. Спираючись на цей факт, можна стверджувати, що найбільш дієвим методом збільшення обсягів власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є сприяння розвитку середнього та малого підприємництва шляхом впровадження відповідних регіональних програм розвитку. Так, в Дніпропетровській області передбачено проведення цільової регіональної програми розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) протягом 2019 – 2020 років [32]. Проаналізуємо дану програму, а також вплив результатів її впровадження на зміну обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів області.

Фінансування програми становить 8 180 тис. грн. протягом всього періоду, відповідно по 4 090 тис. грн. в 2019 та в 2020 роках. Фінансування здійснюється

з обласного бюджету [32]. Сучасний стан основних показників програми, а також очікувані результати виконання програми наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Сучасний стан показників та очікувані результати виконання регіональної цільової програми розвитку середнього та малого підприємництва

Найменування показників програми	2018	Очікувані результати	
		2019	2020
Кількість діючих малих та середніх підприємств	28 743	29 000	31 000
Чисельність працюючих на малих та середніх підприємствах	369 900	380 000	385 000
Чисельність підприємців – фізичних осіб	102 657	130 000	135 000

Джерело: побудовано автором на основі [32], [33-35].

Розглянемо як впровадження програми вплине на обсяги надходжень до місцевих бюджетів від сплати податку на доходи фізичних осіб. Для цього в MS Excel побудуємо економетричну модель, що пояснить залежність сум, сплаченого до бюджету ПДФО протягом 2016 – 2018 років (y) від кількості працюючих на малих та середніх підприємствах, тобто платників податку (x) та побудуємо прогноз на 2019 та 2020 роки (Додаток А), а також побудуємо прогноз лише за даними про надходження ПДФО до місцевих бюджетів Дніпропетровської області, та порівняємо отримані прогнозні показники (табл. 3.2).

Таким чином, по-перше, сума, сплаченого до бюджету ПДФО на 99,99% залежить від кількості працюючих на малих та середніх підприємствах. По-друге, можна говорити, що реалізація програми розвитку МСП стосовно збільшення чисельності працюючих на малих та середніх підприємствах сприятиме зростанню надходжень від ПДФО до місцевих бюджетів. Адже, без урахування збільшення чисельності працюючих на малих та середніх підприємствах, надходження ПДФО до бюджету Дніпропетровської області,

відповідно до прогнозу, мають скоротитися. Натомість, з урахуванням збільшення чисельності працюючих на малих та середніх підприємствах, доходи місцевих бюджетів зростуть на додаткові 13,2 млрд. грн. від сплати податку на доходи фізичних осіб в 2019 році та додаткові 21,5 млрд. грн. у 2020 році. Отже, сумарний додатковий дохід складає 34,7 млрд. грн. Вирахувавши 0,008 млрд. грн. витрат на реалізацію програми, отримуємо економічний ефект у розмірі 34,692 млрд. грн. за два роки.

Таблиця 3.2

Динаміка чисельності працюючих на малих та середніх підприємствах та суми сплаченого до місцевих бюджетів ПДФО

Рік	Чисельність працюючих на малих та середніх підприємствах	Сума сплаченого до місцевих бюджетів ПДФО, млрд. грн., без урахування результатів програми	Сума сплаченого до місцевих бюджетів ПДФО, млрд. грн., з урахування результатів програми
2016	372 800	8,30	-
2017	375 100	11,30	-
2018	369 900	4,60	-
2019	380 000	4,37	17,60
2020	385 000	2,52	24,04

Джерело: побудовано автором на основі [34], [22-24].

Отже, впровадження програми розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області можна вважати дієвим методом збільшення власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Ще одним способом розширення власної ресурсної бази для органів місцевого самоврядування є розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів. Наразі більшість ОМС розміщують вільні кошти на депозитах, проте існує альтернатива такому розміщенню. Так, У січні Уряд прийняв рішення призупинити до кінця 2019 року розміщення у банках тимчасово вільних коштів загального фонду місцевих бюджетів. Альтернативним варіантом

використання тимчасово вільних коштів загального фонду місцевих бюджетів було названо їх розміщення шляхом придбання державних цінних паперів, а саме облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) – державних цінних паперів, які підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій [36]. Проаналізуємо як зміниться дохід місцевих бюджетів від розміщення тимчасово вільних коштів, у разі придбання ОВДП на прикладі Дніпропетровської області.

Розглянемо динаміку процентних ставок за депозитами та середньозваженої дохідності ОВДП у 2016 – 2018 роках та побудуємо прогноз на 2019 – 2020 роки (рис. 3.1).

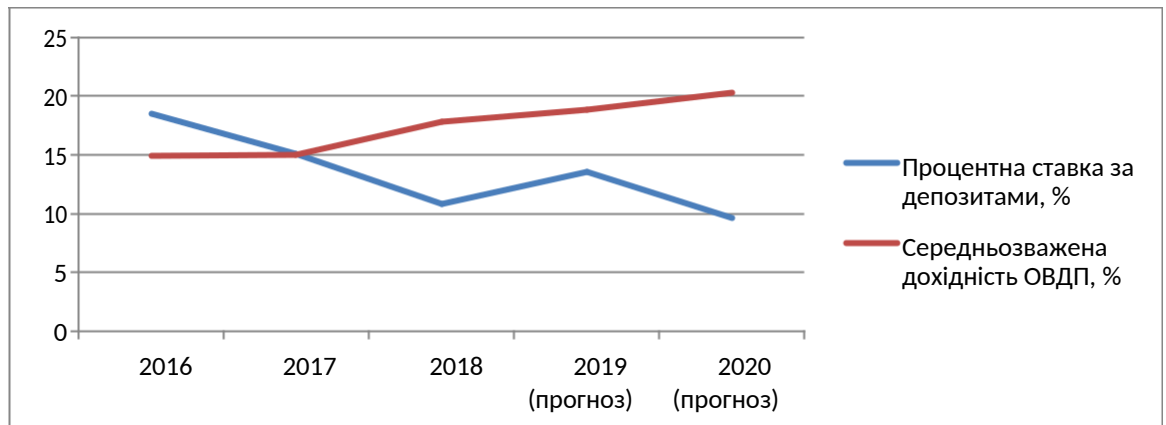

Рис. 3.1 Динаміка процентних ставок за депозитами та середньозваженої дохідності ОВДП

Джерело: побудовано автором на основі [37], [38].

Таким чином, можна сказати, що протягом 2016 – 2018 років прослідковується чітка тенденція до зниження процентних ставок за депозитами та зростання дохідності ОВДП. Спираючись на інформацію про обсяги розміщуваних тимчасово вільних коштів органами місцевого самоврядування Дніпропетровської області [22-24], спрогнозуємо їх можливості щодо отримання додаткових коштів за рахунок придбання ОВДП (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Дохідність від розміщення тимчасово вільних коштів місцевих
бюджетів Дніпропетровської області

Рік	Сума тимчасово вільних коштів, тис. грн.	Дохід від розміщення тимчасово вільних коштів на депозитних рахунках, тис. грн.	Дохід від придбання ОВДП, тис. грн.
2016	852 378,9	157 690,1	-
2017	1 189 713,0	179 646,7	-
2018	1 527 048,0	164 921,1	-
2019	1 864 382,0	251 691,6	350 503,8
2020	2 201 716,0	212 465,6	445 847,5

Джерело: побудовано автором на основі [22-24].

Наведений в табл. 3.3 прогноз надходжень від використання тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів у 2019 – 2020 роках свідчить, що придбання ОВДП забезпечить на 98,8 млн. грн. або на 39,3% більше доходу ніж розміщення коштів на депозитних рахунках в банках у 2019 році та на 233,3 млн. грн. або більш ніж вдвічі (109,8%) у 2020 році.

Отже, проведене дослідження говорить про те, що органи місцевого самоврядування можуть збільшувати обсяги власних фінансових ресурсів територіальних громад не вдаючись до підвищення ставок місцевих податків і зборів та не збільшуючи вартість надання адміністративних послуг. Адже на прикладі Дніпропетровської області було доведено, що впровадження програми розвитку малого та середнього бізнесу, а також придбання облігацій внутрішньої державної позики замість розміщення вільних коштів місцевих бюджетів на депозитних рахунках, має принести додаткові 112 012,2 млн. грн. у 2019 та 254 881,9 млн. грн. у 2020 році до бюджетів місцевого самоврядування Дніпропетровської області.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було визначено, що економічна сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування полягає в забезпеченні реалізації органами місцевого самоврядування функцій, покладених на них: політичних, економічних, соціальних, культурних та екологічних.

Аналіз фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування України дозволив виявити позитивні тенденції до зростання власних доходів місцевих бюджетів України. Дослідження складу та структури бюджетів місцевого самоврядування в Україні підтвердило теоретичне твердження щодо значущості податкових надходжень, адже основу власних доходів місцевих бюджетів становить податок на доходи фізичних осіб. Дослідження фінансових ресурсів Дніпропетровської області в розрізі органів місцевого самоврядування міст, районів та об'єднаних територіальних громад дало можливість визначити, що найбільшу кількість фінансових ресурсів отримують органи місцевого самоврядування в містах, а серед місцевих податків і зборів переважають доходи від плати за землю та єдиного податку. Дослідження фінансової самостійності органів місцевого самоврядування Дніпропетровської області має наступні результати: найбільш фінансово незалежними є органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад; відносно незалежними – бюджети міст, проте їм притаманний значний рівень залежності від трансфертів; бюджети районів майже за всіма показниками не є самостійними, тобто значною мірою формуються за рахунок офіційних трансфертів.

Спираючись на необхідність збільшення власних ресурсів органів місцевого самоврядування, було розроблено два методи збільшення обсягів власних фінансових ресурсів: впровадження програм розвитку малого та середнього підприємництва та розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів шляхом придбання облігацій внутрішньої державної позики, замість їх розміщення на депозитах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
2. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_036
4. *Євдокімова М. О.* Місцеві фінанси: навч. посіб. Харків: ХНАУ ім. В. Докучаєва, 2014. 343 с.
5. *Бондарук Т. Г.* Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство, 2013. 529 с.
6. *Ніколаєва О. М., Маглаперідзе А. С.* Місцеві фінанси: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 354 с.
7. *Руснак Б. А.* Місцеве самоврядування в Україні: теорія і практика: посібник для депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів. Одеса: Одеська обласна організації ВГО «Комітет виборців України», 2016. 736 с.
8. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n311>(дата звернення 12.04.2019)
9. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / Н. В. Васильєва, Н. М. Гринчук, Т. М. Дерун [та ін.]. Київ: інститут громадського суспільства, 2017. 119 с.
10. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11>
11. *Кириленко О. П., Малиняк Б. С., Письменний В. В., Русін В. М.* Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади: навч. посіб. Асоціація міст України: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

12. Місцеве самоврядування в Україні та світі. Цікаві факти / Загальна редакція та упорядкування І. Л. Парасюк, Ю. В. Телешова. Київ: ФОП Москаленко О.М., 2016. 15 с.
13. Янг Д. А. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії: огляд. Стокгольм, 2016. 56 с.
14. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. Київ: інститут громадського суспільства, 2017. 110 с.
15. Реформа децентралізації / Кабінет Міністрів України: офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-decentralizaciyi>
16. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.: офіційний сайт. URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/396/10.04.2019.pdf>
17. Виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2016 року / Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ-za--rik?category=bjudzhet&subcategory=zatverdezhnnnia-mistsevykh-biudzhativ>
18. Виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2017 року / Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ-?category=bjudzhet&subcategory=local-budg>
19. Виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2018 року / Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ---roku?category=bjudzhet&subcategory=local-budg>
20. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах / Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2003/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/arh_vvp_kv.html

21. Паспорт Дніпропетровської області / Дніпропетровська обласна рада: офіційний сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/region/passport-oblasti/>
22. Аналіз виконання місцевих бюджетів до показників, затверджених місцевими органами самоврядування за 2016 рік / Департамент фінансів Дніпропетровської обласної державної адміністрації: офіційний сайт. URL: <https://adm.dp.gov.ua/ua/vidkriti-dani/byudzhet>
23. Аналіз виконання місцевих бюджетів до показників, затверджених місцевими органами самоврядування за 2017 рік / Департамент фінансів Дніпропетровської обласної державної адміністрації: офіційний сайт. URL: <https://adm.dp.gov.ua/ua/vidkriti-dani/byudzhet>
24. Аналіз виконання місцевих бюджетів до показників, затверджених місцевими органами самоврядування за 2018 рік / Департамент фінансів Дніпропетровської обласної державної адміністрації: офіційний сайт. URL: <https://adm.dp.gov.ua/ua/vidkriti-dani/byudzhet>
25. Показники міжбюджетних трансфертів між обласним бюджетом та іншими бюджетами на 2016 рік / Дніпропетровська обласна рада: офіційний сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/documents/oblasniy-budjet/%D1%80%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82-%D0%BD%D0%B0-2016-%D1%80%D1%96%D0%BA/>
26. Показники міжбюджетних трансфертів між обласним бюджетом та іншими бюджетами на 2017 рік / Дніпропетровська обласна рада: офіційний сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/documents/oblasniy-budjet/%E2%84%96-266-11vi%D1%96-01-12-2017-%D1%80/>
27. Показники міжбюджетних трансфертів між обласним бюджетом та іншими бюджетами на 2018 рік / Дніпропетровська обласна рада: офіційний сайт. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/documents/oblasniy-budjet/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%>

[B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%E2%84%96191-%D1%80-%D0%B2%D1%96%D0%B4-10-09-2018-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B2%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/](#)

28. *Лисяк Л. В., Кушнір А. І.* Фінансова стійкість місцевих бюджетів: теоретичний аспект *Молодий вчений*. 2019. №1(65). С. 472-475.
29. *Костурко Л. А., Велентейчик Н. Ю.* Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів *Фінансовий простір*. 2016. №1(21). С. 83-90.
30. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80>
31. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо стимулювання податкової відповідальності громадян: проект закону України від 12.03.2018 № 8110. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63605
32. Програма розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області на 2019 – 2020 роки / Дніпропетровська державна обласна адміністрація: офіційний сайт. URL: <https://adm.dp.gov.ua/ua/biznesu/pidpriyemcyam/korisno-pidpriyemcyam>
33. Кількість підприємств за їх розмірами за регіонами / Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/arh_kp_reg_u.htm
34. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за їх розмірами за регіонами / Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/arh_kzp_reg_u.htm
35. Кількість суб'єктів господарювання за регіонами / Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/osp_reg/ksg_reg/arch_ksg_u.htm

36. Альтернатива депозитам: як громадам ефективно використати тимчасово вільні кошти місцевих бюджетів / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України: офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10751>

37. Процентні ставки за кредитами та депозитами. Цінні папери резидентів. Індекс ПФТС / Національний банк України: офіційний сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

38. Дохідність ОВДП на первинному ринку, щомісяця / Національний банк України: офіційний сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

39. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси: монографія. К: КНТЕУ, 2018. 608 с.

40. Раделицький Ю. О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 314 с.

41. Чугунов О.І. Формування бюджетів місцевого самоврядування у системі суспільного розвитку територіальних громад. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2018. № 38. С. 153–161.

ДОДАТКИ

